

Smernice za vključevanje mladih z ovirami

Co-funded by
the European Union

Kazalo

Uvod	4
Razumevanje invalidnosti v kontekstu mladinskega dela.....	5
Ključna načela vključujočega dela z mladimi	8
Vključujoče načrtovanje in priprava.....	14
Vključujoče spodbujanje mladinskih dejavnosti.....	18
Vključujoče metode v različnih vrstah dejavnosti	24
Usposabljanje in podpora za mladinske delavce	32
Spremljanje, povratne informacije in nenehno izboljševanje	36
Priloge in praktična orodja.....	40

Financirano s strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorja(-ev) in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti EACEA.

Uvod

Mladinsko delo ima ključno vlogo pri opolnomočenju mladih, krepitvi njihovega glasu in spodbujanju njihove aktivne udeležbe v družbi. Vendar pa se številne mladinske organizacije po vsej Evropi še vedno soočajo z izzivi pri smiselnem vključevanju mladih s posebnimi potrebami v svoje programe. Ti izzivi pogosto izhajajo iz pomanjkanja znanja, orodij ali izkušenj pri oblikovanju dejavnosti, ki bi bile vključujoče.

Smernice so del projekta Erasmus+ DIDA – Disability-Inclusive Debate and Advocacy (Vključujoča debata in zagovorništvo za osebe z ovirami). Cilj projekta je združiti različne veje mladinskega dela ter okrepiti njihovo sposobnost za podporo mladim z ovirami pri razvijanju zagovorniških veščin in aktivnem sodelovanju v državljanem življenju.

Namen smernic je mladinskim delavcem in organizacijam ponuditi praktične nasvete o tem, kako vključiti mlade z različnimi ovirami v vsakodnevne dejavnosti mladinskega dela. Ne glede na to, ali gre za načrtovanje razprave, ustvarjalne delavnice, priložnosti za prostovoljstvo ali lokalne kampanje, ta priročnik ponuja jasne, strukturirane predloge, da bo mladinsko delo dostopnejše, privlačnejše in bolj spodbudno za vse.

Vključevanje ni enoten pristop, ki ustreza vsem. Smernice zajemajo različne vrste posebnih potreb in predlagajo konkretne prilagoditve, da se zagotovi izvedljivo in smiselno sodelovanje. Njihov namen je podpreti mladinske delavce, izobraževalce in prostovoljce (z ali brez predhodnih izkušenj z vključevanjem oseb z ovirami) pri ustvarjanju okolja, v katerem se lahko vsi mladi razvijajo, izražajo in so slišani.

Skupaj lahko zgradimo bolj vključujoč in demokratičen mladinski sektor, v katerem glasovi mladih z ovirami ne bodo več prezrti, ampak okrepljeni.

1. Razumevanje invalidnosti v kontekstu mladinskega dela

Pred razvojem vključujočih dejavnosti je pomembno, da mladinski delavci razumejo, kaj pomeni pojem invalidnost (oziroma osebe z ovirami) in kako lahko z različnimi pristopi podpiramo in vključujemo mlade. Prvo poglavje naslavlja ključne koncepte za vzpostavitev trdnih temeljev za vključujoče mladinsko delo v praksi.

Opredelitve invalidnosti: socialni model proti medicinskemu modelu

Invalidnost ni zgolj zdravstveno stanje. Obstajajo različni načini razumevanja invalidnosti, ki vplivajo na načrtovanje in izvajanje mladinskega dela.

- **Medicinski model invalidnosti**
Medicinski model invalidnost obravnava kot problem, ki se nahaja znotraj posameznika. Osredotoča se na diagnoze, okvare in na to, česa oseba „ne more storiti“. Cilj je pogosto „popraviti“ ali rehabilitirati posameznika, da se vključi v družbo.
- **Socialni model invalidnosti**
Socialni model, ki so ga razvili aktivisti invalidov, preusmerja pozornost s posameznika na okolje. Invalidnost obravnava kot posledico ovir v družbi (kot so npr. nedostopni prostori, pomanjkanje vključujoče komunikacije ali negativni odnosi), ki osebam z ovirami preprečujejo polno sodelovanje.

Primer: Mladostnik, ki uporablja invalidski voziček, ni „invalid“ zaradi svojih nog, ampak zaradi pomanjkanja klančin ali dvigal v mladinskem centru. Mladinsko delo bi moralo temeljiti na socialnem modelu, ki nas spodbuja k odstranjevanju ovir in ustvarjanju vključujočih okolij, v katerih se lahko vsi mladi razvijajo.

Prekrivanje: invalidnost in druge identitete

Invalidnost ne obstaja kot neodvisen koncept. Mladi z ovirami se lahko soočajo tudi z diskriminacijo ali neenakostjo na podlagi drugih vidikov njihove identitete, kot so spol, etnična pripadnost, vera, spolna usmerjenost ali družbeno-ekonomsko ozadje.

Ta koncept imenujemo **intersekcionalnost** in nas opominja, da mora vključevanje presegati pristop „enako za vse“. Na primer, mlada ženska z gibalno-oviranostjo in migrantskim ozadjem lahko doživlja izključenost na načine, ki jih ne oblikuje le njena oviranost, ampak tudi njen spol, kulturno ozadje in migracijski status. Ti prekrivajoči se vidiki njene identitete lahko ustvarijo edinstvene ovire, kot so omejen dostop do storitev, jezikovne težave in dodatna socialna stigmatizacija. Na drugi strani pa se beli moški z gibalno-oviranostjo lahko sooča z diskriminacijo, ki je vezana na njegovo oviranost, manj verjetno pa je, da se bo soočal z enakimi ravnmi marginalizacije, povezanimi z raso, kulturo ali spolom. Prepoznavanje in razumevanje teh prekrivajočih se identitet (pogosto imenovanih intersekcionalnost) nam omogoča oblikovanje mladinskih praks, ki so ne le bolj vključujoče, ampak tudi bolj občutljive za izzive, s katerimi se mladi soočajo v resničnem življenju. S tem lahko ustvarimo programe, ki resnično spoštujejo in odražajo raznolike življenjske izkušnje, ter tako zagotovimo, da nihče ne ostane neviden ali neslišen.

Pristop k invalidnosti, ki temelji na pravicah

Vključujoče delo z mladimi mora temeljiti na **človekovih pravicah**. Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov (UN CRPD) je pravno zavezujoč mednarodni sporazum, ki potrjuje pravice oseb z invalidnostjo, vključno z mladimi, do polnega sodelovanja v vseh vidikih življenja.

- **Člen 12** UN CRPD izpostavlja, da imajo osebe z invalidnostjo pravico do enakega priznanja pred zakonom in do odločanja o lastnem življenju.

- **Člen 7** se osredotoča na otroke z invalidnostjo in poudarja njihovo pravico do svobodnega izražanja mnenja v vseh zadevah, ki jih zadevajo.
- **Člen 29** poziva k sodelovanju oseb z invalidnostjo v političnem in javnem življenju.

Omenjene pravice veljajo tudi za področje mladinskega dela. Mladinski delavci so odgovorni za spoštovanje in spodbujanje teh pravic, tako da zagotovijo, da mladi z ovirami niso le prisotni opazovalci, ampak da se jih tudi aktivno posluša in vključuje v odločanje.

Pomen vključujočega dela z mladimi za vse udeležene

Vključevanje koristi vsem. Kadar mladinsko delo vključuje mlade z ovirami, to:

- **spodbuja empatijo in razumevanje** med vsemi udeleženci,
- **spodbuja ustvarjalnost** z izpraševanjem standardnih načinov dela,
- **krepi dinamiko skupine** z raznolikimi perspektivami in sposobnostmi,
- **je vzor vrednotam pravičnosti in enakosti**, ki so v središču mladinskega dela.

2. Ključna načela vključujočega dela z mladimi

Vključujoče delo z mladimi ne pomeni le zagotavljanja dostopa, temveč ustvarjanje okolja, v katerem se vsak mladostnik počuti cenjenega, spoštovanega in sposobnega polnega sodelovanja. Naslednja načela so temelj za resnično vključujoče delo z mladimi z različnimi invalidnostmi.

1. Nič o nas brez nas

Mladi z ovirami so strokovnjaki za svoje lastne izkušnje. Aktivno morajo biti vključeni v vse faze načrtovanja, izvajanja in ocenjevanja dejavnosti, ne le kot udeleženci, ampak tudi kot soustvarjalci, organizatorji, izobraževalci in vodje.

Primer: Namesto da mlade z ovirami povabite le k udeležbi na mladinski razpravi, enega ali dva od njih prosite, naj pomagata pri vodenju seje, predlagata teme za razpravo ali sodelujeta v načrtovalni skupini.

„Nič o nas brez nas“ je več kot le slogan. Je poziv mladinskim delavcem, naj vključevanje obravnavajo kot proces sodelovanja in opolnomočenja.

2. Univerzalna zasnova in razumne prilagoditve

Začnite z oblikovanjem dejavnosti, ki so primerne za vse mlade, ne glede na njihove sposobnosti. To se imenuje **univerzalna zasnova**. Hkrati bodite pripravljeni zagotoviti **razumne prilagoditve**, kar pomeni, da bodite pozorni na njihove potrebe in jih naslovite z individualnimi prilagoditvami (npr. zagotovite tolmača znakovnega jezika ali dodate dodatni čas za opravljanje nalog).

Pomembno je sodelovanje obeh pristopov:

- Univerzalna zasnova zmanjšuje potrebo po ločenih ali segregiranih ureditvah.
- Razumne prilagoditve zagotavljajo, da so posamezne potrebe izpolnjene, kadar je to potrebno.

Primer: Pri načrtovanju delavnice natisnite gradivo z velikimi črkami (univerzalna zasnova), vendar bodite pripravljeni zagotoviti tudi različico v brajici za slepe udeležence (razumna prilagoditev).

3. Dostopnost je način razmišljanja

Vključevanje ni povezano le s fizičnimi klančinami ali gradivom z velikimi črkami. Je način razmišljanja. Vprašajte se:

- Kdo bi lahko bil izključen iz te dejavnosti?
- Katere ovire (fizične, vedenjske ali organizacijske) bi lahko obstajale?
- Kako lahko prilagodim ta dogodek, da bo vključeval vse?

Bodite proaktivni. Vključevanje ne sme biti naknadna zamisel, ampak sestavni del oblikovanja mladinskega dela.

Primer: Če organizirate igro iskanja zaklada, se lahko vprašate, ali namigi, zapisani le na papirju, postavljajo v neugoden položaj osebe z disleksijo. Rešitev je, da dodate tudi slikovne ali zvočne namige.

4. Jezik je pomemben

Uporabljajte spoštljiv, vključujoč jezik. Bodite pozorni na to, kako govorite o invalidnosti, izogibajte se zastarelim ali žaljivim izrazom. Vprašajte mlade, kako želijo, da se jih opisuje. Bolj primerno od uporabe **jezika, ki daje prednost identiteti** (»invalidna oseba«), je uporaba **jezika, ki daje prednost osebi** (»oseba z invalidnostjo«, »oseba z ovirami«). Tovrsten jezik poudarja, da je oseba več kot njena invalidnost.

Vsak pri sebi mora ozavestiti svoje predsodke o osebah z ovirami in poskusiti vzpostaviti stik z osebo z invalidnostjo za boljše razumevanje njenega zornega kota.

5. Prilagodljivost in odzivnost

Vključujoče delo z mladimi zahteva odprtost za spremembe. Bodite pripravljeni:

- prilagoditi svoj program, če nekdo potrebuje odmor,
- ponuditi alternativne načine sodelovanja,
- zagotoviti informacije v različnih oblikah,
- vzpostaviti različne sloge komuniciranja.

Kar deluje za eno skupino ali posameznika, morda ne bo delovalo za drugo. Bodite prilagodljivi in pripravljeni na učenje med delom.

Primer: Če udeleženec s kronično utrujenostjo potrebuje pogoste odmore, prilagodite urnik tako, da omogočite premor, ne da bi motili celotno skupino.

6. Sodelovanje je več kot le prisotnost

Doseganje resnične vključenosti zahteva **smiselno sodelovanje**. To presega fizično prisotnost, ampak vključuje zagotavljanje, da vsi mladi lahko:

- izražajo svoja mnenja,
- vplivajo na odločitve,
- prispevajo na načine, ki so spoštovani in priznani.

Potrebno je ustvariti prostor za različne načine sodelovanja: govorjenje, risanje, gibanje, pisanje ali preprosto poslušanje in razmišljanje.

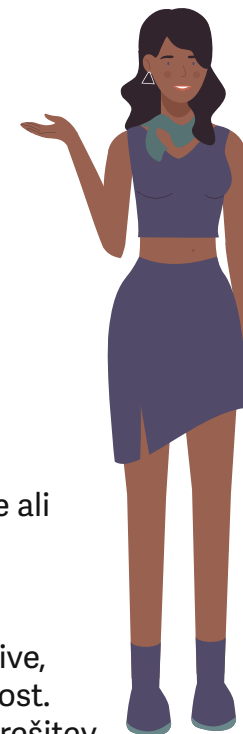
7. Raznolikost krepi delo z mladimi

Vključujoča skupina združuje različne perspektive, sposobnosti in izkušnje. Ta raznolikost je prednost. Vodi do bogatejših pogovorov, bolj ustvarjalnih rešitev in večjega občutka pripadnosti za vse.

8. Sodelovanje z družinami in skrbniki

Starši, skrbniki in družinski člani pogosto igrajo pomembno vlogo pri podpiranju sodelovanja mladih. Pozitivno sodelovanje z njimi pomaga ustvariti zaupanje in kontinuiteto.

- **Delite jasne informacije** v preprosti in dostopni obliki o dejavnostih ter načinih zagotavljanja varnosti in vključevanja.
- **Priznajte njihovo vlogo** tako, da skrbnike povabite, da delijo koristne informacije o potrebah in prednostih mladih.
- **Ponudite orientacijske ali informativne sestanke**, da se bodo družine počutile bolj samozavestno in pomirjeno.

- **Spoštujte avtonomijo mladih** z ustreznim uravnoteženjem vključenosti družine na eni strani in pravicami mladih na drugi, da lahko sami sprejemajo odločitve.
- **Ohranjajte redne stike** s kratkimi novicami, fotografijami (s soglasjem) ali telefonskimi klici.

Nasvet: Družine, ki se počutijo obveščene in dobrodošle, bodo verjetneje spodbujale in podpirale sodelovanje mladih v aktivnostih.

Ta načela niso seznam, ki ga je le potrebno odkljukati, ampak so vrednote, ki jih je treba živeti vsak dan v svojem delu. Ko se mladinski delavci zavežejo k vključevanju, pomagajo graditi družbo, v kateri lahko vsi mladi – tudi tisti z invalidnostjo – rastejo, vodijo in dosežajo uspeh.

3. Vključujoče načrtovanje in priprava

Vključevanje se začne že dolgo pred začetkom dejavnosti. Način, kako **načrtujemo, pripravljamo in komuniciramo**, lahko odpre vrata sodelovanju, ali pa jih nehote zapre. To poglavje ponuja praktične napotke za oblikovanje mladinskega dela, ki od samega začetka sprejema in podpira mlade z invalidnostjo.

1. Vključite mlade osebe z invalidnostjo od samega začetka

Načrtovati je treba **skupaj** z mladimi z invalidnostjo, ne le zanje. Povabite jih na »brainstorming«, pripravljala srečanja ali jim ponudite svetovalno vlogo. Njihove ideje bodo pomagale identificirati ovire, ki jih drugi lahko spregledajo.

Nasvet: Ustanovite mladinsko svetovalno skupino, ki vključuje mlade z ovirami, in se z njimi redno posvetujte.

2. Izberite vključujoče in dostopne prostore

Pri izbiri prizorišča ne razmišljajte le o dostopu v stavbo za invalidske vozičke. Pozorni bodite na:

- **dostop brez stopnic** do vseh prostorov,
- **dostopne sanitarije** in garderobe,
- **dobro osvetlitev in akustika**,
- **tiho okolje** za počitek ali senzorične odmore,
- **dostop z javnim prevozom** in parkirišče za prilagojena vozila.

Primer: Mladinska skupina se namerava sestati v kavarni. Preden potrdijo, preverijo, ali je vhod brez stopnic, ali je stranišče dovolj veliko za invalidski voziček in ali je mogoče glasbo v ozadju utišati za udeležence, ki so občutljivi na hrup.

Seznami in orodja za preverjanje dostopnosti vam lahko pomagajo zagotoviti, da nič ne bo spregledano.

3. Pripravite vključujočo komunikacijo

Poskrbite, da so vaša vabila, obrazci in informacije dostopni:

- Uporabljajte **preprost jezik** ali **formate, ki so enostavni za branje**.
- Ponudite gradivo v **alternativnih oblikah** (velik tisk, brajlica, zvočno branje...)
- Vključite jasna navodila in **kontaktne podatke za podporo pri dostopnosti**.
- Zagotovite **vizualne pripomočke** ali slike za lažje razumevanje.

Nasvet: Vnaprej se pozanimajte, ali imajo udeleženci kakšne posebne potrebe glede dostopa, in se pozneje prepričajte, da ste te potrebe resnično naslovili.

4. Oblikujte dostopne obrazce za registracijo in soglasje

Standardni obrazci so za nekatere ljudi težko razumljivi ali zahtevni za izpolnjevanje. Oblikujte jih tako, da so:

- **kratki in jasni**, z uporabo vsakdanjega jezika,
- **vizualno organizirani** z jasnimi naslovi,
- na voljo v več oblikah (tiskana, digitalna, enostavna za branje).

Poskrbite, da obrazci za soglasje jasno razložijo, kako bodo osebni podatki in slike uporabljeni, in da udeleženci razumejo svojo pravico do zavrnitve.

5. Načrtujte prožnost

Invalidnost ni vedno vidna in vsi se ne bodo počutili dovolj samozavestni, da bi zahtevali prilagoditve. Pozorni bodite na naslednje:

- V svoj program vnaprej vključite **prilagodljivost**, tako da omogočite več odmorov, ponudite izbirne naloge in pri aktivnostih uporabljate različne formate.
- Pripravite se na morebitne **spremembe v zadnjem trenutku**, če bo to potrebno.
- Pripravite **alternativne možnosti sodelovanja** (npr. sodelovanje prek spleta ali individualne seje).

Nasvet: Vedno imejte načrt, kako se odzvati, če udeleženec postane preobremenjen, zaskrbljen ali utrujen.

6. Obvestite svojo ekipo in prostovoljce

Vsi vpleteni morajo razumeti pomen vključevanja. Pred aktivnostjo:

- Osebjem in prostovoljcem pripravite kratko **razlago o dostopnosti**.
- Delite **informacije o potrebah udeležencev** (z njihovim soglasjem).
- Spodbujajte odprto, spoštljivo in proaktivno podporo.

Razmislite o izvedbi kratkega usposabljanja o vključujočih praksah ali ozaveščanju o različnih oblikah invalidnosti in ovir.

7. Ocena tveganja z upoštevanjem vključevanja

Tradicionalne ocene tveganja pogosto spregledajo potrebe po dostopnosti. Resnično vključujoča ocena tveganja mora:

- opredeliti **ovire za sodelovanje** (ne le fizična tveganja),
- vključevati **komunikacijsko podporo** za pomoč v nujnih primerih in senzorično občutljivost,
- biti pripravljena v sodelovanju z udeleženci z ovirami ali njihovimi podpornimi osebami.

Z upoštevanjem vključevanja pri vsaki fazi priprave mladinski delavci signalizirajo, da so vsi mladi – z ali brez ovir – ne le dobrodošli, ampak resnično pričakovani in cenjeni.

4. Vključujoče spodbujanje mladinskih dejavnosti

Spodbujanje je pomembno, da vključevanje zaživi. Nanaša se na to, kako govorimo, kako poslušamo, kako se prilagajamo na kraju samem in kako ustvarjamo skupinsko vzdušje, v katerem se vsi počutijo varne in spodbujene k sodelovanju. To poglavje ponuja praktične nasvete za izvajanje mladinskih dejavnosti, ki vključujejo vse udeležence, zlasti mlade z ovirami.

1. Določite ton za vključevanje

Že na začetku vzpostavite skupinsko kulturo, ki ceni:

- **spoštovanje razlik,**
- **aktivno poslušanje,**
- **izbiro in avtonomijo,**
- **spodbude namesto obsojanja.**

Začnite s skupinskim dogovorom (npr. „pravila v prostoru“), h kateremu prispevajo vsi udeleženci. Vključite točke, kot so „Govori vedno le ena oseba“, „Uporabljamo dostopen jezik“ ali „Spoštujemo komunikacijske sloge drugih oseb“.

Nasvet: Uporabite vizualne simbole ali ikone za predstavitev ključnih vrednot skupine.

2. Uporabljajte dostopno komunikacijo

Jasna komunikacija koristi vsem, ne le tistim z ovirami v komunikaciji.

- **Govorite jasno in enakomerno.**
- **Izogibajte se uporabi žargona in idiomov.**

- **Po potrebi uporabljajte preprost ali enostaven jezik.**
- **Podprite verbalna navodila z vizualnimi pripomočki ali gradivom.**
- **Ustvarite pisne povzetke ključnih točk**

Če je mogoče, zagotovite **več načinov prejetja informacij** (govornih, pisnih, vizualnih, taktilnih itd.).

3. Ponudite več načinov sodelovanja

Vsi se ne počutijo udobno, ko govorijo pred skupino. Omogočite različne načine izražanja, kot so:

- ustna razprava,
- pisanje ali risanje,
- igranje vlog ali gibanje telesa,
- pogovori ena na ena,
- uporaba podporne tehnologije ali komunikacijskih naprav.

Nasvet: Udeležence obvestite, da je „odpoved“ (odločitev, da v danem trenutku ne sodelujejo) popolnoma razumljiva in mogoča kadarkoli.

Primer: V razpravi udeležencem omogočite, da prispevajo z dvigovanjem barvnih kartic (npr. zelena = strinjam se, rdeča = ne strinjam se), če ne želijo govoriti na glas.

4. Sodelujte z izkušnjami iz lastnega življenja

Kadar je mogoče, vključite **moderatorje z invalidnostjo**, vrstniške izobraževalce ali vzornike z izkušnjami iz lastnega življenja. To

spodbuja pristnost in gradi zaupanje med udeleženci.

- Poskrbite, da imajo vsi moderatorji relevantne vloge.
- Ne vključujte drugih moderatorjev le zaradi simbolične geste. Pri pripravi načrtujte njihovo polno sodelovanje.
- Zagotovite vse potrebne prilagoditve za moderatorje z ovirami.

5. Upravljajte skupinsko dinamiko na vključujoč način

Nekateri mladi potrebujejo več časa za obdelavo, izražanje ali sodelovanje. Drugi se v skupinskih okoljih počutijo preobremenjeni.

Za zagotavljanje vključujoče skupinske dinamike:

- Bodite potrpežljivi in jim omogočite **več časa za razmislek ali odgovor**.
- Spodbujajte **izmenično sodelovanje in nežno posredujte** pri bolj dominantnih osebah in glasovih.
- Za tiste, ki imajo težave z delom v večjih skupinah, uporabite **delo v manjših skupinah ali v parih**.
- Bodite pozorni na znake stiske, tesnobe ali umika ter diskretno ponudite podporo.

6. Zagotovite čutno in čustveno varnost

Nekateri mladi, zlasti tisti z nevrološki ali psihološkimi motnjami, so občutljivi na dražljaje v okolju.

Poskrbite za udoben in varen prostor tako, da:

- ponudite **tihe cone** ali prostore za počitek,
- dovolite uporabo **slušalk z odpravljanjem hrupa ali senzoričnih pripomočkov**,

- udeležencem omogočite, da po potrebi zapustijo prostor in se vrnejo kasneje,
- ostanete mirni in se ne odzivate impulzivno v stresnih situacijah.

Primer: Med dolgo delavnico uredite kotiček z blazinami, šibko osvetlitvijo in slušalkami z odpravljanjem hrupa, kjer lahko udeleženci naredijo senzorični odmor.

7. Bodite pripravljeni na nenadne prilagoditve

Tudi ob najboljšem načrtovanju se bodo pojavile nepričakovane potrebe. Bodite prilagodljivi:

- Vprašajte udeležence, kaj potrebujejo (ne predpostavljajte namesto njih).
- Bodite transparentni pri podajanju informacij: »Na to trenutno nimam odgovora, ampak se bom potrudila, da skupaj poiščemo rešitev.«
- Sproti prilagajajte časovni raspored, naloge ali metode, da ustrezajo energiji skupine.

Vključevanje ne pomeni, da mora biti vse popolno. Vključevanje zahteva, da ste odzivni in odprti.

8. Proslavljajte vse prispevke

Priznajte različne vrste uspeha in sodelovanja, na primer:

- Udeleženec, ki namesto govora raje pokaže risbo.

- Nekdo, ki se na začetku odloči le tiho opazovati, vendar kasneje poda povratne informacije.
- Mladostnik, ki se izraža s podporo vrstnika.

Potrdite in proslavite edinstven način vsakega posameznika, kadar se vključi.

Vključujoče moderiranje je praksa, ki se izboljšuje z razmišljanjem, povratnimi informacijami in samokritičnostjo. Ko vodimo z empatijo, ustvarjalnostjo in sodelovanjem, ustvarjamo prostore, v katerih se vsi mladi (vključno z mladimi s posebnimi potrebami) počutijo resnično vključeni, vidni in slišani.

5. Vključujoče metode v različnih vrstah dejavnosti

Mladi z ovirami sodelujejo v mladinskem delu na različne načine: v razpravah, ustvarjalnih projektih, igrah, prostovoljstvu, zagovorništvu in drugih dejavnostih. Vsaka vrsta dejavnosti prinaša edinstvene izzive in priložnosti za vključevanje.

To poglavje vsebuje **navodila za posamezne dejavnosti**, da se vključevanje ne le omogoči, ampak tudi vključi v prakso ter se tako zagotovi, da lahko vsak mladostnik pomembno prispeva in se pri tem počuti varno.

Za vsako vrsto dejavnosti moramo raziskati, kako obravnavati:

- fizične, senzorične, intelektualne, psihološke in nevrološke potrebe;
- ovire in prilagoditve;
- strategije za spodbujanje vključevanja.

1. Razprave in debate

Razprave in debate so močna orodja za razvoj izražanja mnenja, samozavesti in kritičnega razmišljanja. Tveganje je, da lahko izključijo tiste, ki se soočajo s komunikacijskimi ali senzoričnimi ovirami, če niso premišljeno prilagojene.

Ključne strategije vključevanja:

- Uporabite **mikrofon** in poskrbite za dobro akustiko.
- Uvedite **jasna pravila za izmenjavanje mnenj**.
- Zagotovite **vizualne povzetke** ključnih točk.
- Spodbujajte **pisno ali alternativno izražanje**.
- Ponudite **dodatni čas** za razmislek in odgovore.
- Zagotovite **varno ozračje** za vsa mnenja.

→ Podrobne prilagoditve si oglejte v priloženem delovnem listu.

2. Ustvarjalne delavnice

Ustvarjalne dejavnosti so pogosto po naravi bolj prilagodljive, zato so idealne za vključujoče sodelovanje. Kljub temu zahtevajo dostopne materiale in različne oblike sodelovanja.

Ključne strategije vključevanja:

- Zagotovite **različne materiale** za različne motorične sposobnosti (npr. debele čopiče, teksturiran papir).
- Uporabite **vizualna navodila po korakih**.
- Omogočite **neverbalno izražanje** (npr. kolaž, kiparstvo, gibanje).
- Osredotočite se na **proces, ne na izdelek**.
- Ponudite **mirne, manj stimulative prostore** za tiste, ki to potrebujejo.

3. Igre in simulacije

Igre lahko spodbujajo timsko delo, smeh in učenje, vendar ne smejo temeljiti na sposobnostih, ki jih nekateri udeleženci nimajo. Izberite in prilagodite igre tako, da lahko vsi sodelujejo, ne da bi se počutili izpostavljeni ali izključeni.

Ključne strategije vključevanja:

- Izberite ali prilagodite igre tako, da odstranite **fizične ali hitrostne ovire**.
- **Pravila** zagotovite **v več oblikah** (pisno, vizualno, ustno).
- Poudarite **sodelovalne cilje namesto tekmovalnih**.
- Omogočite **ponovno razlago** in **prostovoljno izbiro, da se lahko igralci kadarkoli izključijo iz igre**.
- Zagotovite, da je igra **varna in ni stresna**.

4. Prostovoljske dejavnosti

Prostovoljstvo gradi odgovornost, pripadnost in socialne veščine. Da bi bilo vključujoče, morajo biti vloge in naloge raznolike ter prilagodljive različnim sposobnostim in ravnem energije.

Ključne strategije vključevanja:

- Ponudite različne vloge (fizične, organizacijske, ustvarjalne, digitalne).
- Uporabljajte **preprosta navodila za zadolžitve** z jasnimi cilji.
- Zagotovite **podporo pri opravljanju prostovoljnega dela** (npr. mentorje).
- Omogočite **prilagodljiv urnik in tempo**.
- Priznajte prispevke vsake osebe na vključujoč način.

5. Ulične in druge neformalne aktivnosti

Neformalna okolja so lahko bolj sproščena in dostopna, vendar jim lahko primanjkuje strukture in predvidljivosti, ki ju nekateri mladi potrebujejo.

Ključne strategije vključevanja:

- Izberite **fizično dostopne in znane lokacije**.
- **Vnaprej** ponudite **jasne informacije** (kaj lahko pričakujejo, kdo bo prisoten).
- Bodite **potrpežljivi in odprti za ne tradicionalno komunikacijo**.
- Ustvarite **sproščeno vzdušje**.
- Redno preverjajte, ali se posamezniki počutijo udobno.

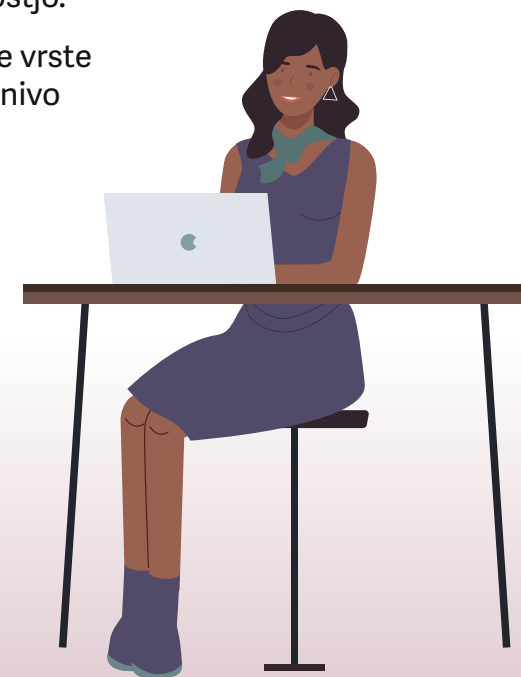
6. Kampanje in zagovorništvo

Kampanje predstavljajo prostor, kjer lahko mladi vodijo, navdihujejo in vplivajo, vendar morajo biti dostopne, da lahko vsi sodelujejo pri oblikovanju sporočil in metod.

Ključne strategije vključevanja:

- Zagotovite **več načinov sodelovanja** (npr. pisanje sporočila, oblikovanje plakata, snemanje glasovne beležke).
- Ustvarite gradivo za kampanjo v **dostopnih oblikah** (avdio, velika pisava, enostavno branje).
- Vključite mlade z ovirami v **načrtovanje in strategijo**.
- Zagotovite, da so dogodki **fizično in socialno dostopni**.
- Poudarite **pomen varnosti**, zlasti pri vlogah, ki so v stiku z javnostjo.

Z namenskimi prilagajanjem vsake vrste dejavnosti presegamo teoretični nivo vključevanja, ampak delamo v smeri resničnega spreminjanja vsakodnevne prakse. Ta pristop ne le odpravlja ovire, ampak odpira nove oblike ustvarjalnosti, vodenja skupin in solidarnosti znotraj raznolikih mladinskih skupin.

6. Ustvarjanje kulture vključevanja

Vključevanje ni le stvar posameznih prilagoditev. Gre za *kulturo*, ki jo ustvarjamo. Vključujoča kultura presega enkratne dostopne dogodke; gre za neprekinjeno zavezo, ki oblikuje vrednote, vedenje, vodstvene veščine in vsakodnevne odločitve v mladinskih organizacijah.

Za ustvarjanje te kulture je potrebno vodenje mladinskih delavcev, aktivno vključevanje mladih in skupno prepričanje, da *vsi sodijo v skupnost*.

1. Integrirajte vključevanje v vrednote in prakso vaše organizacije

Vključevanje mora biti **namensko in vidno** v:

- izjavi o **poslanstvu in vrednotah**,
- **politikah in postopkih**,
- **usposabljanju osebja in prostovoljcev**,
- **javnih komunikacijah in blagovni znamki organizacije**.

Ko je vključevanje v središču vašega dela, je lažje določiti prednostne naloge in jim slediti. Razmislite o razvoju **politike vključevanja**, ki bo zajemala konkretne zaveze glede dostopnosti, zastopanosti in sodelovanja.

2. Vodite z zgledom

Mladinski delavci predstavljajo mladim zgled. Vključujoči odnosi, jezik ter vedenje osebja in prostovoljcev mladim kažejo, kaj se od njih pričakuje in kaj je dobrodošlo.

- Vedno uporabljajte **spoštljiv in vključujoč jezik**.
- Bodite odprti za učenje in prilagajanje.

- Ko opazite abilizem, diskriminacijo, izključevanje in neenakopravno obravnavanje, se temu aktivno zoperstavite.
- Odprto in pogosto slavite raznolikost.

Nasvet: Delite zgodbe, uspehe in vzornike, ki odražajo raznolikost vaših udeležencev, vključno z mladimi z ovirami.

3. Vključevanje naj bo odgovornost vseh

Vključevanje ni naloga ene osebe ali vloge, ampak mora biti skupna naloga celotnega tima. Vsi, od vodstva do mentorjev, morajo razumeti svojo vlogo pri ustvarjanju vključujočih prostorov.

- Redno organizirajte **razprave ali razmišljanja** o vključevanju.
- Ustvarite prostor, kjer lahko zaposleni in prostovoljci izrazijo svoje skrbi ali postavijo vprašanja.
- Spodbujajte kulturo **skupinskega reševanja problemov in učenja**.

4. Gradite medsebojno podporo in zavezništvo

Vrstniki imajo močno vlogo pri oblikovanju občutka varnosti in pripadnosti mladih.

- Spodbujajte **dejavnosti medsebojne podpore**, v katerih si mladi med seboj pomagajo.
- Spodbujajte **zavezništvo**: spodbujajte udeležence brez invalidnosti, da so vključujoči prijatelji in zagovorniki.
- Zavzemajte se za zgodnje in neposredno obravnavanje ustrahovanja ali drugih oblik nasilja.

Nasvet: V redne aktivnosti in razprave z mladimi vključite teme, kot so empatija, dostopnost in socialna pravičnost.

5. Zagotovite zastopanost in vidnost

Mladi se bodo lažje počutili vključeni, če bodo videli, da so zastopani ljudje, podobni njim.

- Vključite mlade z ovirami kot **voditelje, moderatorje in odločevalce**.
- Uporabite slike in gradivo, ki **odražajo široko paleto teles, misli in identitet**.
- Poskrbite, da invalidnost ni predstavljena kot „problem, ki ga je treba rešiti“, ampak kot **dragocen del človeške raznolikosti**.

6. Ustvarite uporabnikom prijazne fizične in družbene prostore

Čeprav je določen prostor fizično dostopen, se lahko v njem počutimo čustveno ali družbeno izključeni. Ustvarite okolje, v katerem se vsi počutijo dobrodošli:

- Uporabljajte **topli, vključujoč jezik** na oznakah in gradivih.
- Zagotovite **možnosti za tišino, počitek ali razmislek**.
- Omogočite **fleksibilno sodelovanje** brez obsojanja.
- Izogibajte se prekomernemu poudarjanju „normalnosti“ ali prisili k prilagajanju.

7. Javno proslavljajte vključevanje

Poudarite vključujoče dosežke in trenutke:

- Praznujte prispevke udeležencev s posebnimi potrebami.
- Delite vključujoče prakse na družbenih omrežjih.
- Sodelujte z organizacijami, ki jih vodijo osebe z invalidnostjo (npr. pri javnih dogodkih).

Vključevanje mora biti vidno, ne skrito za kulisami.

Vključujoča kultura se ne zgradi čez noč. Raste skozi razmislek, odnose in zavezanost. Ko vključevanje postane del identitete vaše organizacije, ima trajen vpliv na vse mlade in pošilja močno sporočilo: *pomembni ste, dobrodošli ste in sodite sem*.

7. Usposabljanje in podpora za mladinske delavce

Mladinski delavci so v središču vključujoče prakse, zato potrebujejo ustrezno podporo, da lahko kakovostno opravljajo svoje delo. Mnoge izključujoče izkušnje niso posledica slabih namer, ampak **pomanjkanja znanja, samozavesti ali dostopa do usposabljanja**.

V tem poglavju je opisano, kako lahko organizacije podpirajo mladinske delavce pri razvijanju spretnosti, odnosa in virov, ki jih potrebujejo za smiselno vključevanje mladih z ovirami.

1. Vrednotite vključevanje kot ključno kompetenco

Vključujoča praksa ni dodatna veščina, ampak je **temeljna odgovornost**. Mladinske delavce je treba podpreti pri razvoju kompetenc na naslednjih področjih:

- razumevanje različnih vrst invalidnosti,
- vključujoče in dostopno komuniciranje,
- prilagajanje metod dela in okolij,
- prepoznavanje in naslavljanje abilizma,
- sodelovanje z mladimi z invalidnostjo.

Nasvet: Dodajte vključevanje invalidnosti v opise delovnih mest, procese uvajanja in načrte kariernega razvoja.

2. Zagotovite možnosti za stalno učenje

Usposabljanje ne sme biti enkratna dejavnost. Ponudite raznolike in stalne možnosti za učenje:

- **Delavnice in seminarji** o invalidnosti, dostopnosti,

vključujočem jeziku in prilagodljivem posredovanju.

- **Krogi učenja med vrstniki**, v katerih osebje razmišlja o izzivih in uspehih v resničnem življenju.
- **Mentorski programi**, ki manj izkušene mladinske delavce povezujejo z zagovorniki vključevanja.
- **Spletno učenje** (videi, članki, študije primerov) za prilagojeno dostopnost.

Ustvarite prostor za učenje iz napak: iz življenjskih izkušenj sodelavcev in mladih z ovirami.

Make space for learning from mistakes - and from the lived experience of disabled colleagues and youth.

3. Modeli usposabljanja izobraževalcev in kaskadni modeli

Uporabite pristop **usposabljanja izobraževalcev**, z namenom širitve znanja po vsej organizaciji. Eden ali več članov ekipe:

- Udeležijo se specializiranega usposabljanja.
- Prilagodijo pridobljena znanja lokalnemu kontekstu.
- Izvajajo kratke delavnice za svoje sodelavce.

Tako boste gradili notranje strokovno znanje in vključevanje bo postalo del DNK vaše organizacije.

4. Ustvarite varen prostor za refleksijo zaposlenih

Delo na področju vključevanja lahko sproži zapletena vprašanja, med drugim tudi strah pred napakami. Ustvarite **varne prostore**, kjer **se ne sodi**, kjer lahko mladinski delavci:

- odprto delijo izzive,
- razmišljajo o svojih odnosih in vedenju,
- brez zadrege postavljajo vprašanja,
- se medsebojno podpirajo pri vključujočih praksah.

5. Uporabljajte vključujoče metode usposabljanja

Poskrbite, da so vaša interna usposabljanja dostopna in vključujoča:

- uporabite različne oblike (vizualne, ustne, pisne, praktične) podajanja vsebine,
- omogočite odmore in tiho razmišljanje,
- vnaprej delite gradivo v dostopnih oblikah,
- kadar je mogoče, izobražujte skupaj z osebami z invalidnostjo.

Način usposabljanja je enako pomemben kot vsebina usposabljanja.

6. Vedite, kje najti pomoč

Tudi izkušeni mladinski delavci ne morejo vedeti vsega. Pomagajte zaposlenim, da vedo, kam se obrniti, ko potrebujejo podporo:

- Vzpostavite odnose z **invalidskimi organizacijami** ali **svetovalnimi sveti**.
- Ustvarite seznam **svetovalcev** za **dostopnost** ali **tolmačev**.
- Vzdržujte notranjo **knjižnico virov** z orodji, predlogami in kontrolnimi sezname.
- Spodbujajte medsebojno podporo v svojem timu.

Vključevanje je skupinski napor, ne individualno breme.

7. Praznujte in priznajte vključujoče prakse

Izpostavite, ko mladinski delavci sprejmejo ukrepe za vključevanje drugih:

- Delite zgodbe o uspehu na sestankih ekipe.

- V glasilih ustvarite rubriko »vključevanje v središču pozornosti«.
- Nominirajte vključujoče ekipe ali posameznike za prejem priznanja.

Priznanje okrepi sporočilo, da se vključevanje ceni in nagrajuje.

Ko se mladinski delavci počutijo podprti, samozavestni in sposobni, ustvarjajo močne temelje za pripadnost mladih z ovirami. Usposabljanje ni le razvoj veščin, ampak pomeni gradnjo kulture timskega dela, kjer je vključevanje kot skupna vrednota pričakovano in cenjeno.

8. Spremljanje, povratne informacije in nenehno izboljševanje

Vključevanje ni fiksni cilj. Je **neprekinjen proces razmišljanja in prilagajanja**. Tudi dobro zasnovane dejavnosti lahko nehoti izključujejo, in celo izkušeni mladinski delavci lahko spregledajo ovire. Zato sta **redno spremljanje in iskrena povratna informacija** bistvena.

Ta poglavje ponuja praktične napotke o tem, kako oceniti svojo vključujočo prakso in jo izboljšati na podlagi dejanskih prispevkov (zlasti mladih z ovirami).

1. Opredelite, kako se vključevanje izraža v vašem kontekstu

Začnite s sporazumom o tem, kako se izraža uspešno vključevanje. Vključujočo prakso je mogoče meriti na več načinov:

- Ali **imajo** vsi mladi **dostop do** dejavnosti?
- Ali **aktivno sodelujejo** (če želijo sodelovati) in niso le prisotni?
- Ali se počutijo **varne, spoštovane in slišane**?
- Ali so prilagoditve zagotovljene **brez zamud ali stigmatizacije**?
- Ali se **upoštevata povratna informacija** mladih z ovirami?

Razvijte svoj niz **kazalnikov vključenosti**, ki ustrezajo vašemu programu, in vključite tako *kvantitativne* (številke, prisotnost) kot *kvalitativne* (občutki, izkušnje) indikatorje.

2. Uporabite več metod za pridobivanje povratnih informacij

Mladi z ovirami se lahko izražajo na različne načine. Ponudite

raznolike načine za pridobivanje povratnih informacij, na primer:

- anonimne pisne ali vizualne ankete,
- individualni pogovori,
- enostavni obrazci za povratne informacije,
- povratne informacije prek risb, simbolov ali lestvic s »čustvenimi izrazi«,
- skupinske razprave ali krogi za poročanje,
- avdio ali video razmišljanja.

Nasvet: Večkrat prosite za povratne informacije, npr. po uvodni seji, ob koncu programa in po uvedbi sprememb...

3. Aktivno vključite udeležence v ocenjevanje

Povratne informacije ne smejo biti izčrpne, ampak morajo biti del dialoga. Vključite mlade (zlasti tiste z invalidnostjo) v:

- oblikovanje orodij za povratne informacije,
- analizo rezultatov,
- ugotavljanju, kaj je delovalo in kaj ne,
- skupnemu razvoju izboljšav.

„Kaj bi naslednjič naredili drugače?“ je močno uvodno vprašanje.

4. Zbiranje povratnih informacij od družin in podpornih oseb (če je primerno)

V nekaterih primerih, zlasti pri delu z mlajšimi udeleženci ali tistimi s kompleksnimi potrebami, lahko družine ali podporne osebe ponudijo dragocene vpogleda v naslednja vprašanja:

- Kaj je pomagalo ali oviralo sodelovanje?
- Ali je bila komunikacija učinkovita?
- Kako se je mladostnik počutil po sejah?

Vedno dajte prednost **mnenju mladega človeka**, vendar ne prezrite mnenja tistih, ki ga podpirajo.

5. Uporabite povratne informacije za resnične spremembe

Povratne informacije so pomembne le, če vodijo k dejanjem. Vključite povratne informacije v svoj redni cikel:

1. Zberite povratne informacije.
2. O njih razpravljajte s timom.
3. Odločite se o prilagoditvah.
4. Sporočite, kaj se bo spremenilo.
5. Po spremembi ponovno ocenite ustreznost vključevanja.

Udeležencem sporočite: *»Slišali smo vas. Naslednjič bomo storili drugače.«*

6. Razmislite kot ekipa

Redno razmišljanje in razpravljanje pomaga, da vključevanje postane del vaše kulture. Na ekipnih sestankih preverite:

- Kaj je šlo dobro in zakaj?
- Kakšni izzivi so se pojavili?
- Kakšno podporo so potrebovali zaposleni?
- Kakšne lekcije lahko prenesete v prihodnost?

Ustvarite **varen prostor za iskrenost**, ne za obtoževanje. Vključevanje je skupno učenje.

7. Sledite napredku skozi čas

Uporabite preprosto orodje ali dnevnik za spremljanje:

- stopnje udeležbe mladih z ovirami,
- izvedenih prilagoditev,
- opravljenih usposabljanj zaposlenih,
- tematik povratnih informacij,
- izvajanih sprememb.

Tovrsten način spremljanja pomaga prikazati razvoj in upravičuje nadaljnje vlaganje v vključevanje.

8. Delite znanje zunaj vaše organizacije

Kar ste se naučili, lahko koristi tudi drugim. Delite svoje vključujoče prakse:

- v mrežah ali glasilih,
- s partnerji ali šolami,
- na dogodkih ali konferencah za delo z mladimi,
- na svoji spletni strani ali v družbenih medijih (z dovoljenjem).

Vključevanje je močnejše, ko se znanje deli.

Spremljanje vključevanja ni povezano s popolnostjo. Gre za poslušanje, učenje in izboljševanje. Ko mladi vidijo, da njihove povratne informacije vodijo do resničnih sprememb, vedo, da njihovi glasovi resnično štejejo.

9. Priloge in praktična orodja

V zadnjem poglavju so zbrana orodja, predloge in viri, ki so takoj pripravljeni za uporabo in pomagajo mladinskim delavcem pri uresničevanju načel vključevanja. Te priloge lahko prilagodite slogu vaše organizacije, dejavnostim in potrebam mladih, s katerimi delate.

9.1. Seznam za načrtovanje vključujočih dejavnosti

Seznam za hitro preverjanje, ki zagotavlja, da se vključevanje upošteva že od samega začetka:

- Ali sem v načrtovanje vključil mlade z ovirami?
- Ali je prizorišče fizično dostopno (vhod, sanitarije, raspored prostora)?
- Ali sem pripravil gradivo v dostopnih oblikah (npr. preprost jezik, velika pisava)?
- Ali sem udeležence vprašal o njihovih potrebah glede dostopa in to tudi spremljal?
- Ali so moje dejavnosti prilagodljive različnim komunikacijskim in mobilnim potrebam?
- Ali sem v program vključil prilagodljivost in možnost izbire?
- Ali zaposleni/prostovoljci razumejo, kako podpirati vključevanje?
- Ali sem upošteval čustveno in senzorično varnost?
- Ali je proces ocenjevanja vključujoč in dostopen?

Ta kontrolni seznam lahko uporabite pri ekipnih sestankih ali sejah za načrtovanje dejavnosti.

9.2. Predloga za pregled dostopnosti

Uporabite to predlogo za ocenjevanje, kako vključujoča je vaša prireditvena lokacija ali dogodek.

Področja, ki jih je treba oceniti:

- Vhod in parkirišče: Ali je v bližini vhoda dovolj parkirnih mest? Ali je vhod dostopen?
- Poti in hodniki: Ali so vse poti fizično dostopne (širina, površina) in jasno označene (označbe)?
- Sanitarije in higienske prostore: Ali je na voljo dovolj prostorov, ki omogočajo dostop z invalidskim vozičkom? Ali so sanitarije v bližini vseh glavnih prostorov, kjer poteka dejavnost?
- Osvetlitev, zvok in temperatura: Ali je kakovost zvoka in osvetlitve ustrezna, da lahko osebe z okvaro sluha ali vida v celoti sodelujejo? Ali je osvetlitev, zvok in temperaturo mogoče enostavno prilagoditi, da se prepreči prekomerna stimulacija?
- Sedeži in prostori za počitek: Ali je na voljo dovolj sedežev za vse udeležence? Ali obstajajo prostori, kjer se lahko ljudje spočijejo (npr. tiho okolje)?
- Nujni primeri: Ali so vzpostavljeni postopki v nujnih primerih, ki upoštevajo udeležence z različnimi potrebami glede mobilnosti in komunikacije?
- Usmerjanje in označevanje: Ali so vse oznake dostopne osebam z različnimi ovirami? Ali so na voljo možnosti s piktogrami ali lahko berljivi obliki?
- Dostop do informacij: Ali so vse pomembne informacije na voljo v različnih oblikah, npr. tiskane, govorne, digitalne?
- Zavest in pripravljenost organizatorjev: Ali je vse osebje seznanjeno z uveljavljenimi praksami vključevanja in pripravljeno, da se v trenutku prilagodi posebnim potrebam?

Razmislite o izvedbi revizije z mladimi z ovirami.

9.3. Vključujoč obrazec za registracijo in soglasje (vzorec)

Vključite:

- Pojasnilo dejavnosti v preprostem jeziku.
- Jasne kontaktne podatke za podporo pri dostopu.
- Prostor za vpis posebnih potreb (npr. mobilnost, komunikacija, zdravstvena oskrba).
- Prilagodljive možnosti za dajanje soglasja (npr. pisno, ustno, slikovno).
- Jasno pojasnilo o uporabi podatkov/fotografij in pravici do izključitve.

Ta obrazec ponudite v tiskani in digitalni obliki, po potrebi pa tudi v obliki »Easy Read«.

9.4. Vključujoč obrazec za povratne informacije (različica »Easy Read«)

Primer oblike:

Ali ste uživali v dejavnosti?

[😊] Da [😐] Nekaj vmes [😞] Ne]

Kaj je bilo dobro?

(Prazno mesto ali izbira slik)

Kaj bi lahko bilo naslednjič bolje?

(Prazno mesto ali simboli)

Bi radi ponovili nekaj podobnega?

[Da] [Ne] [Nisem prepričan]

Nasvet: Spodbujajte risanje, nalepke ali posnete odgovore za tiste, ki ne znajo pisati.

9.5. Slovar ključnih izrazov

Izraz	Opredelitev
Dostopnost	Oblikovanje okolij, informacij in dejavnosti, da jih lahko vsi enako uporabljajo.
Vključevanje	Ustvarjanje prostorov, kjer se vsi posamezniki počutijo dobrodošli, spoštovani in podprti pri sodelovanju.
Univerzalna zasnova	Oblikovanje stvari od samega začetka tako, da jih lahko uporablja čim več ljudi.
Razumne prilagoditve	Prilagoditve ali spremembe, ki se izvedejo za odstranitev ovir, da lahko oseba s posebnimi potrebami enakopravno sodeluje. To zajema praktične, individualne rešitve; na primer zagotovitev tolmača znakovnega jezika, dodaten čas za opravljanje naloge ali preureditev pohištva za dostop z invalidskim vozičkom. Ne znižujejo standardov, ampak zagotavljajo pravičnost in enake možnosti.
Abilizem	Diskriminacija ali predsodki do oseb z invalidnostjo.

Izraz	Opredelitev
Delo z mladimi	Delo z mladimi je širok pojem, ki zajema raznolike dejavnosti socialne, kulturne, izobraževalne, okoljske in/ali politične narave, ki se izvajajo za mlade, s strani mladih ali skupaj z njimi, v skupinah ali posamezno. Mladinsko delo opravljajo plačani in prostovoljni mladinski delavci. Temelji na neformalnih učnih procesih, usmerjenih v mlade in prostovoljno sodelovanje. Mladinsko delo je socialna praksa, ki vključuje delo z mladimi in družbami, v katerih živijo, ter spodbuja aktivno sodelovanje in vključevanje mladih v njihove skupnosti in v odločanje. (Povzeto po opredelitvi Sveta Evrope.)
Nevrološka motnja	Opisuje motnjo živčnega sistema. Pomeni, da možgani delujejo drugače od „nevrotipičnih“, kar se pojavi pri npr. avtizmu, ADHD.

9.6. Seznam koristnih organizacij in virov

NSIOS – Nacionalni svet invalidskih organizacij Slovenije

Krovna mreža invalidskih organizacij; usklajevanje, zagovorništvo in informacije o članicah.

<https://nsios.si/>

Zagovornik načela enakosti

Neodvisna pomoč pri primerih diskriminacije (tudi po invalidnosti); svetovanje in prijave.

<https://zagovornik.si/>

Varuh človekovih pravic

Pomoč pri kršitvah pravic, pritožbeni postopki, priporočila javnim organom.

<https://www.varuh-rs.si/>

URI Soča – Univerzitetni rehabilitacijski inštitut RS

Medicinska, poklicna in celostna rehabilitacija otrok in odraslih; strokovna pomoč in programi.

<https://www.uri-soca.si/>

Center IRIS

Izobraževanje, rehabilitacija, inkluzija in svetovanje za slepe in slabovidne otroke in mladostnike.

<https://center-iris.si/>

Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije (ZDGNS)

Podpora gluhim in naglušnim; tečaji SZJ, informiranje, RehaCenter Sluh, Spletna TV, tolmačenje.

<https://zveza-gns.si/>

Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije (ZDSSS)

Programi za slepe in slabovidne, pripomočki, izobraževanja, mreža društev.

<https://www.zveza-slepih.si/>

Zveza Sožitje

Podpora osebam z motnjami v duševnem razvoju in njihovim družinam; programi in mreža društev.

<https://www.zveza-sozitie.si/>

Zveza paraplegikov Slovenije (ZPS)

Podpora osebam s paraplegijo in tetraplegijo; zagovorništvo, programi, lokalna društva.

<https://www.zveza-paraplegikov.si/>

Društvo distrofikov Slovenije

Podpora osebam z mišičnimi in živčno-mišičnimi obolenji; socialni programi in storitve.

<https://www.drustvo-distrofikov.si/>

Zveza za avtizem Slovenije

Informiranje, svetovanje in podpora družinam ter posameznikom z avtizmom; izobraževanja.

<https://www.zveza-avtizem.eu/>

Ta praktična orodja omogočajo vključevanje, ki ni le zaželeno, ampak tudi *izvedljivo*. Orodja lahko prilagodite, razširite ali skupaj z mladimi ustvarite nova ter jih delite z drugimi organizacijami v vaši mreži.

2025